

**Якименко О.Г.,
м. Київ**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЛІСОТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

У статті аналізуються концептуальні підходи до формування екологічної культури студентів, визначаються основні характеристики.

Погіршення екологічної ситуації в Україні викликає стривоженість суспільства, яке все більше розуміє, що розв'язання гострих екологічних проблем потребує адекватної підготовки населення до взаємодії з природою. При цьому слід долати традиційні уявлення людини про екологічні проблеми як такі, що спричинені лише зовнішніми факторами. Насправді ж ці проблеми значною мірою породжуються самою людиною, її поведінкою та свідомістю. Тому вчені приходять до висновку, що додання кризових явищ у природі потребує, передусім, розв'язання відповідних психологічних проблем, воно повинно спиратися на суттєві зміни наявного (антропоцентричного та технократичного) типу екологічної свідомості людини.

Формування екологічної культури, гармонійних відносин людини й природи посідає в Україні особливе місце. Чорнобильська катастрофа, високий рівень радіаційної, хімічної забрудненості довкілля привели до зростання захворюваності і смертності населення, скорочення тривалості життя, втрати величезної площі сільськогосподарських угідь, безповоротного зникнення окремих класів, родів та численних видів рослин і тварин. Тому ставлення людини до природи розглядається як важлива громадянська характеристика особистості [1].

Підвищення екологічної свідомості і культури громадян України в умовах надзвичайно складного економічного та екологічного становища має важливе загальнодержавне значення. Воно сприятиме розв'язанню соціальних, економічних, екологічних і геополітичних проблем. Аналіз тенденцій глобальних, регіональних і локальних змін у природних екосистемах та біосфері загалом свідчить про нагальну потребу формування у молоді ґрунтовних екологічних знань, культури спілкування з природою, необхідних навичок раціонального природокористування.

Мета цієї статті полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні різних підходів до формування екологічної культури студентської молоді.

Відомо, що вища освіта має загальнонавчальну мету – підготовка висококваліфікованих фахівців. Спрямованість підготовки майбутнього спеціаліста за своїм змістом має бути професійною, тому студента треба орієнтувати на такі цінності, як засвоєння майбутньої професії, опанування професійною майстерністю тощо [9].

Безперечно, цікавим є дослідження І.Д. Беґа щодо становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. На його думку, “умовою і засобом

реалізації професії виступає людина-професіонал, в особистості якої, з одного боку, втілюється те спільне, що характерне для будь-якого працівника, який зайнятий даним видом праці, з іншого – індивідуальне, привнесене ним самим у кожний конкретний акт, кожний аспект професійної діяльності” [1].

В.Д.Шандриков визначає одну з головних складових навчання - формування й розвиток професійно важливих якостей, під якими розуміють “індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності та успішність її засвоєння” [12].

Ми вважаємо, що в процесі навчання в лісотехнічних навчальних закладах поряд з професійною підготовкою особливу увагу слід приділяти формуванню у студентів екокультури, професійно необхідної якості особистості.

Проблема формування професійно важливих якостей нині привертає все більшу увагу дослідників, адже треба створити таку модель навчання, завдяки якій можна забезпечити практичну підготовку майбутнього спеціаліста. Формування цілісної системи професійно важливих якостей є головним у професійному становленні особистості, оскільки визначаються можливості людини в професійній діяльності та придатність до неї [2].

Н.Г.Ничкало вважає головним завданням професійного навчання підготовку “кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості” [5].

Аналіз наукових і літературних джерел з проблеми дослідження формування екологічної культури свідчить про те, що досить ґрунтовно досліджені окремі аспекти даної проблеми такими вченими: М.С.Швед, А.Н.Некос, О.М.Дорошко, С.В.Совгіра, І.М.Грабовська, А.Н. Захлібний, І.Д.Зверев, Л.Б.Лук'янова, Г.С.Тарасенко, Н.А. Пустовіт, Н.А.Негруца та ін.

Так, А.Н.Некос у своїх дослідженнях головним компонентом у підготовці фахівців вважає формування екологічної свідомості та культури. Вона стверджує, що формування екологічного світогляду триває упродовж всього життя людини [4].

У свою чергу, Є.Флешар вважає, що найважливішою особливістю екологічної підготовки є психічна зрілість майбутніх спеціалістів, котра розглядається як процес становлення і розвитку професійної індивідуальності, який включає мотиваційний, інтелектуальний та операційний компоненти у структурі особистості фахівця. Її дослідження присвячене проблемі підготовки до екологічної освіти студентів на матеріалі орнітологічних спостережень [11].

Б.Г.Йоганзен, А.В.Михеєв, Е.Ю.Шапокене та ін. вказують на те, що екологічна підготовка студентів складається з трьох частин: навчально-освітньої діяльності, наукової роботи та практичної діяльності, що відображається на характері освітнього процесу.

І.М.Грабовська [3] досліджувала українознавчий аспект формування екологічної культури особистості. Проблему формування екологічної культури автор розкриває на основі глибинних процесів культури і цивілізації, усвідомлення

кжною людиною сутності буття, пізнання сенсу життя суспільства і його ставлення до природи, що сприяє нагромадженню у кожної людини свого власного досвіду, сприяє формуванню духовного світу людини.

Питанням формування естетико-екологічної культури особистості присвячені роботи Г.С.Тарасенко. Основними шляхами формування естетико-екологічної культури вона вважає: обов'язковий розвиток екологічно ціннісних орієнтацій та екологізацію свідомості особистості. Формування екологічного мислення, розвиток нових взаємовідносин людини з природою повинні обов'язково спиратися на культуру, бо тільки у системі природи культура набуває ціннісного значення [10].

Г.Ф.Пономарьова називає найважливіші умови формування екологічної культури студентів. До них вона відносить: високий науково-теоретичний і методичний рівень у викладанні екологічних ідей, створення ситуацій, що вимагають оволодіння екологічною інформацією, створення позитивного морально-психологічного клімату, поєднання раціонального і емоціонального у навчанні [6].

Ми вважаємо, що проблему підготовки майбутнього фахівця лісотехнічного вузу потрібно розглядати як соціально-педагогічну і орієнтуватися на модель, яка б відповідала потребам сучасної вищої школи, а з іншого боку, випереджала б потреби суспільства, тобто враховувала перспективи розвитку суспільства у зв'язку з соціально-економічним прогресом людства. На нашу думку, у вивченні проблеми обов'язково потрібно дотримуватись системного підходу, тобто ціле може мати сенс лише по відношенню до частин, які її утворюють, а частина неможлива без цілого, до якого вона належить.

Підготовка майбутніх працівників лісового господарства до практичної роботи нерозривно пов'язана з формуванням у студентів високого рівня екологічної культури.

При формуванні екологічної культури у школярів та студентів дуже важливо враховувати виховання національної свідомості, етнічно-екологічних аспектів і природних особливостей рідного краю, роз'яснення ідей системності всіх природних явищ, тісних зв'язків локальних і глобальних процесів, взаємозв'язків екосистем усіх рангів, важливої ролі законів збалансованості і гармонії в природі.

Екологічна культура особистості складається з трьох взаємопов'язаних складових: екологічних знань, екологічних переконань, екологічної діяльності. Це визначає форми і методи діяльності, спрямовані на накопичення екологічних знань, формування екологічних переконань та необхідних умінь в умовах ігрової, пропагандистської й трудової діяльності.

Перша складова – накопичення екологічних знань – передбачає: дослідження студентами досвіду природоохоронної роботи (анкети, інтерв'ю, бесіди, випуск екологічних газет); оволодіння знаннями про екологічну обстановку в Україні (бесіди, екскурсії); ознайомлення з традиціями культури, природокористування нашого народу; оволодіння знаннями про охорону рослин та тварин міста, району (екопрогулянки, участь у роботі гуртків, фітодизайн); зустрічі з ученими – екологами, діячами літератури, мистецтва, екологічні вечори.

Друга складова – становлення екологічних переконань. Через диспути, обговорення, дискусії, конференції, за допомогою конкретних справ, пов'язаних

з екологією, формується переконання в тому, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе; розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи.

Третя складова – екологічна діяльність – включає:

– природоохоронну діяльність (ведення щоденників спостереження за природою, догляд за рослинами в розсадниках, клумбами біля навчального закладу, конкретна трудова діяльність під час екодесантів — розчищення парків, скверів мікрорайону); екологічна розвідка околиць, оформлення Червоної книги регіону, прокладання та оформлення екологічних стежок;

– пропагандистська діяльність: розповіді про природу рідного краю, складання пам'яток, екологічних анкет, газет, інформаційних листівок;

– ігрові форми діяльності: конкурси і турніри на зразок КВК, конкурси – аукціони (на знання якої-небудь теми, пов'язаної з природою); науково-фантастичні проекти з охорони навколишнього середовища; турнір знавців природи; конкурс розповідей про рослини, тварин, ігри-екскурсії, пізнавальні екскурсії, екомасовки. (7, с.73).

Таким чином, екологічна культура – це внутрішня суть людини та людського суспільства, що знаходиться “всередині нас” і проявляється в певних діях щодо природи. Відомий український еколог Злобін Ю.А. вважає, що наша епоха – час великої дисгармонії між зовнішньою культурою, що проявляється в здатності людини створювати видатні твори, та внутрішньою культурою, дефіцит якої і викликав глобальну екологічну кризу. Недаремно в матеріалах Конференції – Ріо (1992) зазначається, що формування екологічної культури населення планети має стати пріоритетним завданням людства.

Екологічна культура виступає регулятором людської діяльності. Вона є за своєю суттю своєрідним “кодексом поведінки”, що лежить в основі екологічної діяльності та екологічної поведінки. За змістом її слід розглядати як сукупність знань, норм, стереотипів та правил поведінки людини в оточуючому їй природному світі.

Цікава точка зору на екологічну культуру розкрита в праці українського вченого В.С. Крисаченко, де автор не лише знайомить читача із теоретичними засадами, але й практичними вимірами екологічної культури. Пропонується розглядати останню з двох сторін: по-перше, це – сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, які забезпечують принаймні стійку рівновагу в системі “людина-довкілля”; по-друге, це – теоретична галузь знань про місце людини в біосфері як істоти діяльної, організуючої її структурні та функціональні блоки, як дедалі зростаючого чинника регуляції стану біосфери. В основі цієї екокультурної концепції покладено діяльнісний підхід. Автор вважає, що це одна з методологічних парадигм сучасної науки, яка дає змогу зрозуміти як причини і мотивацію людських вчинків, так і сам механізм перетворення “світу в собі” у “світ для себе”; світу натурального, природного, у світ трансформований згідно з потребами, цілями та можливостями людини. (4).

Одним з компонентів, що характеризують рівень екологічної культури, є, як уже зазначалося, екологічні знання. Саме вони складають ядро теоретичного рівня екологічної свідомості, вони є основою для успішної екологічної діяльності

людей. За рівнем узагальнення Н.А.Пустовіт поділяє екологічні знання на локальні, тематичні, предметні та філософські [8].

Ми вважаємо, що невід'ємним компонентом формування екологічної культури майбутніх спеціалістів лісового господарства є їх екологічна грамотність. Вона характеризує наявність необхідної кількості знань, вмінь та навичок охорони природи, сукупністю творчих та світоглядних якостей, що забезпечують екологічну поведінку у довкіллі.

Випускники коледжу повинні володіти екологічним професіоналізмом. Екологічний професіоналізм — це нагромадження знань, досвіду, цінностей для передачі іншим найбільш суттєвих моментів екологічної спадщини суспільства з метою захисту природи; вміння визначати перебіг і наслідки екологічних подій; в екологічних ситуаціях мислити і діяти професійно, поступаючись при цьому навіть своїми інтересами. (5, с.16).

Без сумніву, проявом екологічної культури є екологічно обумовлена діяльність.

Формування екологічної культури особистості як мети екологічної освіти передбачає комплексний вплив на сфери свідомості: когнітивну, афективну, діяльну. Отже, екологічна освіта повинна включати загальнонаукові, морально-естетичні і практичні аспекти.

Специфіка екологічної освіти полягає в тому, що вона повинна базуватись на принципі “випереджуючого відображення”. Тобто у свідомості людини повинна відбуватись постійна оцінка можливих наслідків втручання у природу.

Специфіка екологічного виховання полягає у формуванні такого світоглядного становлення до цілісної суперсистеми “суспільство-природа”, яке базується на діяльній участі особистості в її розвитку.

Основними принципами екологічного виховання є принципи: матеріальної єдності світу, краєзнавчий, принцип комплексності, безперервності, патріотизму і т. д.

У цьому контексті екологічна культура є такою життєдіяльністю людини, за якої досягається адаптація (трансформація) навколишнього природного світу до людини, а її самої – до довкілля. Тому екологічна культура включає коло питань, пов'язаних з використанням людиною природи, перетворенням її у власних інтересах, а також з наслідками такої діяльності, яке найповніше виявляється у феномені природокористування. Смісловим і формотворчим ядром останнього і виступає екологічна культура як конкретно-історичне уособлення адаптивної стратегії людства.

Тому екокультурні норми не є чимось сталим та незмінним. Вони змінюються і розвиваються під впливом панівного в суспільстві способу перетворення і використання природи. А екологічна культура водночас виступає і як транслятор досвіду екологічної діяльності попередніх поколінь, і як рушій прогресу, що змушує нас сприяти створенню нового, адаптації до дійсного. В першу чергу, мова йде про створення через механізм екологізації суспільної свідомості, із застосуванням принципів екологічної етики і гуманізму, якісно нової системи засобів і дій, що сприятимуть розв'язанню проблеми глобальної екологічної кризи.

Таким чином, у вищому навчальному закладі повинні формувати фахівців, які мають високий рівень професіоналізму в поєднанні з духовністю, культурою, й гуманістичними світоглядними позиціями. Навчально-виховний процес є складовою

процесу соціалізації студента, де цілеспрямовано формуються вихованість, професійні якості ділової людини, певний рівень професійної компетентності. Однією з складових професійної компетентності спеціалістів лісового господарства має бути сформований високий рівень екологічної культури.

Л і т е р а т у р а

1. Бех І.Д. Становлення професіоналізму в сучасних соціальних умовах // Педагогіка толерантності. - 2001. - № 3-4. - С. 57
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М: Высшая школа, 1991. – 207с.
3. Грабовська І.М. Формування екологічної культури особистості (українознавчий контекст): Автореферат дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1994. - 17 с.
4. Некос А.Н. Экологическое образование и воспитание: географические и педагогические основы: Дис. ... канд.географ.наук. – Х. – 1993. – 233с.
5. Ничкало Н.Г. Професійно-технічній освіті – державну підтримку та науково-педагогічне забезпечення // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник. Вип. 15.- К.: ІСДО, 1995. – с. 11
6. Пономарьова Г.Ф. Педагогічні умови формування екологічної культури студентів педколеджу: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - Х., 1997. – 175с.
7. Прокопенко О, Демидова Т. Екологічне виховання учнів у процесі вивчення біології // Рідна школа. – 2005 – №3. – С.72-73
8. Пустовіт Н.А., Вороніна Н.П., Руденко Л.Д. Система пізнавальних завдань екологічного змісту // Педагогіка і психологія. – 1997. – №2. – С. 80-88
9. Ростунов А.Т. Формирование профессиональной пригодности. - Минск: ВШ, 1984. - 176с.
10. Тарасенко Г.С. Формування естетико-екологічної культури вчителя: Автореф. дис. ... доктора педю наук: 13.00.01. – К., 1996. – 47 с.
11. Флешар С. Підготовка майбутнього вчителя до екологічної освіти учнів (на матеріалі орнітологічних спостережень): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - 1996. - 47 с.
12. Шандриков В.Д. Деятельность и способности. – М., 1994. – 315 с.

*Петрочко Ж.В.,
м. Київ*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

В данной статье раскрывается вопрос места и роли детских общественных объединений в системе социального воспитания. В частности рассматривается: цель, задачи, основные направления деятельности детских общественных объединений; условия обеспечения защищенности ребенка в детском объединении; установление партнерских взаимоотношений с разными институтами.

Соціальне виховання – це система впливів на людину з метою підготовки її до життя у суспільстві. На сучасному етапі воно пов'язане з розв'язанням двох основних